

Herrain joulu, talonpojan kekri – maalaisyhteisön satovuoden päättymisjuhla

Maatalousyhteiskunnan aikana Suomessa vietettiin syksyisin kekriä eli ikivanhaa satokauden loppuun sijoittuvaa juhlaa, jota vietettiin vanhan vuoden päättymisen ja uuden vuoden alkamisen kunniaksi. Juhlaperinteet ovat muuttuneet ajan myötä: kekrin tavat ovat siirtyneet jouluun ja uuteen vuoteen ja kekrin tilalle on tullut toinen juhla, halloween.

Mikä kekri oikein on? Mikael Agricola kirjoitti *Kekri se lisäis karjan kasvon*. Hän piti kekriä karjansuojelijana ja listasi sen vuonna 1551 ilmestyneen *Davidin Psaltarin* esipuheessa olevaan runoon, jossa on mainittu suomalaisia muinaisjumalia. Agricola piti näitä epäjumalina, mutta osa niistä oli alun perin kristillisiä pyhimyksiä ja vain osa oli pakanallisia haltioita, tonttuja tai muita myyttisiä olentoja, jotka linkittyivät metsästyksen, karjanhoidon ja maanviljelyksen rytmittämään vuodenkiertoon. Näitä epäjumalia palvottiin vielä 1500-luvulla ahkerasti, muun muassa hyvän sadon varmistamiseksi. Agricola kirjoitti paheksuen, että *Eikö se kansa vimmattu ole, joka näitä usko ja rukoilee. Siihen Piru ja synti heitä veti, että he kumarsit ja uskoit näitä*. Vielä 1700-luvulla kehoitettiin pappeja karsimaan kansan keskuudesta pakanallista tapaa syödä kekriammasta (uhrilammasta) maanhaltijan kunniaksi.

Kekri on ollut maalaisyhteisön tärkein vuotuisjuhla, jonka juuret ovat vanhassa eurooppalaisessa maatalouskulttuurissa. Sitä ei vietetty kaupungeissa, vaan maaseudulla. Kekriä vietettiin syksyllä, jolloin syyskauden työt oli saatu päätökseen, sato korjattu, jyvät laarissa, nauriit kuopassa ja karja tuotu sisälle. Oli aika juhla vanhan vuoden loppumista ja uuden vuoden alkamista. *Joka vuen työtä tekköö, se keurina kellistäekse*. Kekri on ollut talon väen yhteinen työnjuhla ja irtiotto työntäyteisestä arjesta. Häitäkin vietettiin syksyllä, kun aitat ja laarit olivat täynnä ruokaa, toisin kuin keväällä, jolloin ne olivat tyhjä. Sanonta *Keyrinä kelläin* (kaikilla), *jouluna jollain, pääsiäisnä päätaloissa* kertoo ruokavarastojen ehtymisestä kevään mittaan.

Mikkelinä kaikki laarissa. Mikosta päre pihtiin, tutti rukkiin, akat pirttiin ja nauriit kuoppaan. Vanha vuosi päättyi Mikkelin päivän tienoilla (29.9.) ja uusi vuosi alkoi vähän myöhemmin. Mikkelin päivä on ollut myös palvelusväen muuttopäivä, josta alkoi palvelijoiden vapaaviikko eli runtuviikko. Silloin käytiin kotiseudulla sukulaisia tapaamassa. Pestuumarkkinoilla palvelusväellä oli mahdollisuus vaihtaa työpaikkaa.

Mikkelin ja uuden vuoden alkamisen väliin jäi merkittävä jakoaika, joka oli keyrin ja Martin (10.11.) tai Kaisan päivän (25.11.) välinen aika. Silloin monet arkiset työt olivat kiellettyjä: ei saanut pestä pyykin eikä loukuttaa tai kehrätä pellavaa. Jakoaika on mennyt osin kekrin kanssa päällekkäin, sillä kekriellä ei ollut alkuaan kalenteriin sidottua ajankohtaa, vaan sitä saatettiin viettää saman kylän eri taloissa eri aikaan sen mukaan, milloin kukin talo oli saanut syystyöt loppuun suoritetuksi. Kekrin vietto on vaihdellut Ollin päivästä (29.7.) Martin tai Kaisan päivään.

Köyri kuin joulu. Kekri oli aikoinaan tärkeämpi juhla kuin joulu, onpa julistettu joulurauhan tapaan kekriauhan, joka kesti Simon päivästä (28.10) Martin päivään. 1800-luvulta lähtien kekrin ajankohdaksi vakiintui kristillinen pyhäinpäivä (1.11.) ja näin siitä tuli myös vainajien muistopäivä, vaikka sitä kekri ei alun perin ollut. Vuodesta 1955 lähtien kekriä on vietetty marraskuun ensimmäisenä lauantaina. Vuonna 1816 myös palvelijoiden vapaaviikko siirrettiin alkamaan kekristä eli 1.11.

Kekrinä on tehty taikoja, valettu tinaa, poltettu keyritulia ja kierretty talosta taloon kekripukeiksi pukeutuneina pyytäen kestitystä. Monet kekrin pakanallisista tavoista ovat siirtyneet myöhemmin kristillisen joulun tai uuden vuoden viettoon. Kekripukeista tuli nuuttipukkeja, jotka ovat kiertäneet joulun jälkeen talosta taloon oluen loppuja kerjäämässä. Tinaa valetaan nykyisin uutena vuotena.

Kekriä vietettiin syksyllä, jolloin ruokaa on ollut runsaasti eikä silloin tarjoiluissa pihistelty. Juhla on osunut teurastusaikaan ja silloin herkuteltiin tuoreella lihalla, varsinkin lammassuolla ja perinteisiin kuului teurastaa kekripässi. Muita erityisiä kekriruokia olivat makkarat, talkkuna ja ryynipuuro. Pöydän piti olla koreana aamusta yöhön, jotta ruoka ei olisi talosta seuraavana vuonna loppunut. Talon vainajia muistettiin jättämällä ruokaa yöksi pöydälle ja lämmittämällä heille myös sauna.

Nykyään kekriä vietetään tilaisuuksissa, joissa herätellään vanhoja juhlatapoja henkiin. Kekrin tilalle on tullut toinen syyskauden juhla, halloween, joka sekin liittyy vuoden kiertoon. Se oli alkuaan muinaisten kelttien talven alkamisen päivä, jolloin vainajien ja henkien uskottiin liikkuvan. Halloweeniä vietetään anglosaksisissa maissa pyhäinpäivän aattona eli lokakuun viimeisenä päivänä.

Avainsanat: vuotuisjuhlat, kekri, joulu, uusi vuosi, mikkelin päivä, halloween.

Kuvateksti:

Kekrinä on pöytä pöytä täynnä, jottei jää veitselle sijaa. Kuvan ruoat on tehty Tampereen Vapriikki-museon keskiaikanäyttelyä varten vuonna 2001 (kuva MH).